

La nostra vida, ja una mica llarga, ens ha fet conèixer moltes persones de tots els graus de l'escala de valors humans. En les que consideram mal dotades, descobrim sempre alguna bona qualitat; en les que consideram bones, encara hi trobam qualche defecte. Poquíssimes persones ens fan la impressió —i ens la confirmen amb el tracte— de posseir una bondat total, sense màcula. Una d'aquestes persones, que hem tingut la sort de tractar i que ara tenim el dolor d'enyorar per sempre més, era el doctor Joaquim Carreras i Artau. Al cel sia.

FRANCESC DE B. MOLL

* * *

EL CARDENAL ALBAREDA

Joaquim Albareda i Ramoneda —més conegut pel seu nom monàstic Anselm Maria— va néixer a Barcelona, d'una família humil, el 16 de febrer de 1892. Ingressà al monestir de Montserrat, com a col·legial postulant, el 1904 i tres anys després —el 20 de setembre de 1907— entrà al noviciat. Profés temporal el 4 de novembre de 1908, professà solemnement el 6 de setembre de 1914 i fou ordenat sacerdot el 8 de juliol de 1915, durant el I Congrés Litúrgic de Montserrat, després de dos anys d'estudis al Col·legi de Sant Anselm, a Roma, amb vista a obtenir la llicència en teologia. Més tard, del 1921 fins al 1923, estudiarà paleografia i diplomàtica a l'Escola de la Biblioteca Vaticana i metodologia i crítica històrica a Friburg de Brisgòvia.

Des de bon començament, ajudà amb eficàcia l'abat Antoni M. Marçet en la seva tasca de restauració espiritual i intel·lectual del monestir, com a prefecte de l'Escolania, consiliari dels oblats seglars, director de la impremta i arxiver. Les seves afeccions literàries de joventut —conservam un recull de *Poesies místiques*, uns *Pastorets* per a l'Escolania i extensos diaris de la seva estada a Roma— es van encaminar ben aviat cap a l'erudició. El 1918 aparegué el primer volum dels *Analecta Montserratensia*, revista aperiòdica sobre la història de Montserrat, que ell dirigí i animà des del primer moment i on publicà treballs molt importants. El 1927 inicià una nova revista, *Catalonia Monastica*, que es proposava de recollir materials per a una història dels monestirs catalans i concretament per a un *Monasticum Catalonicum*. Per diverses circumstàncies, només en van aparèixer dos volums,

i el 1955 —amb l'aprovació del P. Albareda— *Catalonia Monastica i Analecta Montserratensia* es fongueren, conservant el nom d'*Analecta Montserratensia*, però admetent articles sobre tots els monestirs de Catalunya.

Després d'una estada a Jerusalem el 1927, de la qual van néixer uns llibrets de divulgació bíblica i el pròleg de la *Bíblia de Montserrat*, el P. Albareda —sortosament recuperat per a la història— es dedicà de ple a la investigació i anà publicant les seves obres més importants: *L'abat Oliva, fundador de Montserrat* i la *Història de Montserrat* (1931), escrites amb pressa per commemorar el suposat novè centenari de la fundació de Montserrat com a cenobi benedictí, l'extraordinària *Bibliografia de la Regla benedictina* (1933), i la minuciosa monografia *Sant Ignasi a Montserrat* (1935). El 19 de juny de 1936 va esser nomenat Prefecte de la Biblioteca Vaticana per Pius XI i des d'aleshores visqué normalment a Roma. No abandonà mai la seva labor d'historiador de Montserrat, però —en circumstàncies difícils d'esbrinar— perdé una bona part dels seus materials i, per altra banda, es veié obligat a dedicar moltes hores a la Biblioteca Vaticana, la història de la qual resseguí i estudià monogràficament en diverses ocasions.

Bibliotecari i membre de la Pontifícia Acadèmia de Ciències (des del 1936), Consultor de la Sagrada Congregació de Ritus (des del 1937) i Consultor de la Sagrada Congregació de Seminaris i Universitats (des del 1951), tingué la confiança de Pius XII —que li féu revisar alguns dels seus discursos, li demanà ajuda sovint en punts històrics o bibliogràfics concrets i li encomanà diverses missions— i de Joan XXIII, amb el qual l'unia una bona amistat. Pius XII el nomenà abat titular de Ripoll el 5 de maig de 1951 i Joan XXIII el féu cardenal el 19 de març de 1962 i el va adscriure a les Congregacions de Ritus i de Seminaris i Universitats, i a la Comissió Pontifícia per als Estudis Bíblics. El mateix papa Joan li conferí l'ordenació episcopal, com a arquebisbe de Gissària, el 19 d'abril de 1962, i el 13 de maig d'aquest mateix any prengué possessió de l'església de Sant Apol·linar, que li corresponia com a cardenal diaca. Nomenat membre de la Comissió per a la reforma de la Cúria el 20 de febrer de 1964, assistí al Concili Vaticà II fins al mes de novembre de 1965, intervingué una vegada en la discussió de la Constitució sobre la Sagrada Litúrgia i va participar activament en les tasques de la Comissió Conciliar de Sagrada Litúrgia.

El 22 de novembre de 1965 fou internat a la clínica de San Carlo, de Roma, a causa d'una oclusió intestinal produïda per un tumor maligne. Després de repetides intervencions quirúrgiques sense massa resultat, va esser dut en avió a Barcelona el 22 de maig de l'any següent i, malgrat tots els esforços dels metges que l'assistien, morí el 20 de juliol, poc després de mitjanit. El dia 23, el seu cadàver fou conduït a Montserrat, on rebé sepultura a la cripta, prop del seu germà, el pare Fulgenci, mort durant la guerra del 36, i de l'abat Marcet.

Pertanyia a nombroses corporacions científiques, entre elles la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, l'Institut d'Estudis Catalans, la Real Academia de la Historia de Madrid, el Consejo Superior de Investigaciones Científicas, la Société des Bollandistes i la Pontificia Romana Accademia di Archeologia, Maioricensis Schola Lullistica i havia pres part a diversos congressos, entre ells el I Congrés Internacional de Lul·lisme a Formentor (19-23 abril 1960), on féu un discurs inaugural en llatí i presentà una comunicació sobre *El lul·lisme a Montserrat al segle XV*. Doctor honoris causa de les universitats de Friburg de Brisgòvia i de Saint Louis, i del Saint Vicent's College (Pennsylvania), abans de la seva mort li foren ofertes tres miscel·lànies d'homenatge: *Collectanea Vaticana in honorem Anselmi M. Card. Albareda a Bibliotheca Apostolica edita*, 2 vols., Città del Vaticano, 1962 (*Studi e testi*, 219-220); *Didascaliae. Studies in honor of Anselm M. Albareda, Prefect of the Vatican Library, presented by a group of american scholars*, dirigits per Sesto Prete, el qual hi escrigué un *Preface* interessant per a la biografia del Cardenal (New York, Bernard M. Rosenthal, Inc. [1961]), i *Miscel·lània Anselm M. Albareda*, 2 vols., Abadia de Montserrat, 1962-1964 (*Analecta Montserratensia*, IX-X).

La malaltia i la mort impediren al cardenal Albareda d'enllestir una sèrie d'obres en les quals treballava amb entusiasme des de feia temps: una refosa de la *Història de Montserrat*, posada al dia i amb notes, fins al segle XVI; una edició millorada de *Sant Ignasi a Montserrat*; una gran història de la Biblioteca Vaticana fins a Pius XI, i un volum de la seva col·lecció *Studi e testi* sobre fra Francesc Eiximenis. Per desgràcia, aquestes obres estaven escrites *in mente*, més que no en realitat. La part revisada de la *Història de Montserrat* —excel·lent en la seva època, però antiquada per molts conceptes avui— és molt escassa i es fa gairebé impossible d'aprofitar-la per a una nova edició, en

la qual cal pensar urgentment. La nova edició del *Sant Ignasi a Montserrat* seria potser factible, a base de molt d'esforç, però, en canvi, la projectada història de la Vaticana ha quedat reduïda a centenars de paperetes pràcticament inaprofitables lluny dels arxius romans. Del treball sobre Eiximenis, n'han quedats paperetes i documentació, que caldrà completar, revisar i publicar algun dia, més com a materials que com a cosa definitiva.

Així i tot, la producció del pare Albareda ha estat abundosa i continua prestant uns serveis inapreciables. No m'és possible d'entretenir-me en la seva classificació i valoració, però —acceptant el prec del director d'*Estudios Lulianos*— em plau de reproduir la bibliografia del Cardenal que vaig publicar el 1967 a *Studia monastica*, completada i millorada en algun indret. No hi ha res millor per a demostrar l'amplitud dels seus coneixements i la seva dedicació tenaç a la ciència.¹

I. LLIBRES I ARTICLES

1. *La lloança de la Santíssima Trinitat. El "Gloria Patri..."* [firmat: A. M.ª A. OSB], *VC*, II (1915-16), 270-272.
2. *Manuscrits de la Biblioteca de Montserrat*, *AM*, I (1917 [1918]), 3-99.
3. *Textos catalans del Llibre Vermell*, *Bibliot. de Mont.*, ms. n.º 1 [firmat: R. P. Arxiver], *ibid.*, 201-225.
4. *Títol de baciner de Montserrat, de l'arxiu de Montserrat* [no firmat], *ibid.*, 229-231.
5. *Relíquies i joies antigues de Montserrat, segons un manuscrit recentment descobert* [no firmat], *ibid.*, 236-259.
6. *Crònica del Santuari. III. Cultura: Noves adquisicions de l'Arxiu* [firmat: A. M.ª A.], *ibid.*, 305-306.
7. *Les col·lectes de Pentecosta*, *VC*, V (1917-18), 235-238.

¹ Per a redactar aquestes ràpides notes, he tingut en compte la bibliografia citada a *Studia monastica*, IX (1967), 195 i els materials del cardenal Albareda conservats a la biblioteca i a l'arxiu de Montserrat. Pel que fa als escrits del Cardenal, vegeu l'article esmentat de *Studia monastica*, pàg. 196 i nota 3. He prescindit d'un parell d'escrits personals molt breus publicats a *Germinabit*, exemplar extraordinari 1851-1951 i setembre 1952, i d'una traducció publicada el 1920 a *Vida Cristiana*. Les sigles usades són les següents: *AM* = *Analecta Montserratensia*; *CM* = *Catalonia Monastica*; *VC* = *Vida Cristiana* (totes tres publicades a Montserrat).

8. *La impremta de Montserrat (segles XVè-XVIè)*, AM, II (1918 [1919]), 11-166 i 10 làms.
9. *Crònica del Santuari. III. Cultura: Arxiu* [firmat: A. M.ª A.], *ibid.*, 405-407.
10. *L'arxiu antic de Montserrat (Intent de reconstrucció)*, AM, III (1919 [1920]), 11-216 i 3 làms.
11. *Anexió a Montserrat del monestir de St. Benet de Bages* [firmat: R. P. Arxiver de Montserrat], *ibid.*, 217-271.
12. *Crònica. III. Cultura: Arxiu* [no firmat], *ibid.*, 337-346.
13. *Una història inèdita de Montserrat*, AM, IV (1920-21 [1922]), 29-189.
14. *Cronologia dels darrers Priors de Montserrat, 1289-1409* [firmat: R. P. Arxiver del Monestir], *ibid.*, 191-261.
15. *Comentari al viatge a Montserrat de Geroni de Münzer* [firmat: A. M.ª A.], *ibid.*, 279-291.
16. *Documents de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i del Reial Patrimoni* [no firmat], *ibid.*, 319-336.
17. *Crònica. III. Cultura: Arxiu* [no firmat], *ibid.*, *26-*27.
18. *La vida eremítica a Montserrat*, VC, VII (1920-21), 129-131, 180-183, 228-231, 323-325.
19. *La Congregació benedictina de Montserrat a l'Austria i a la Bohèmia (segles XVIIè-XIXè)*, AM, V (1922 [1924]), 11-280.
20. *Cronologia dels primers Abats de Montserrat, 1409-1493* [firmat: P. Arxiver del Monestir], *ibid.*, 293-359.
21. *Documents del Arxiu de la Corona d'Aragó* [no firmat], *ibid.*, 434-440.
22. *Contribució a la biografia del cardenal dom Benet de Sala O.S.B., abat de Montserrat (La persecució de Felip V)*, AM, VI (1925), 77-224.
23. *Universalitat del culte a la Mare de Déu de Montserrat*, dins *La Paraula Cristiana*, Barcelona, I (1925), 318-329.
24. *Privilegi de Montserrat durant els anys jubilaris*, VC, XII (1925-26), 33-36.
25. *Confraria de la Puríssima establerta a Montserrat el 1737*, *ibid.*, 83-86.
26. *Ofrenes dels fidels a Madona de Montserrat*, *ibid.*, 130-133, 174-178, 217-220, 257-260, 314-318, 368-371.
27. *Els manuscrits de la Biblioteca Vaticana Reg. lat. 123, Vat. lat.*

- 5730 i el "Scriptorium" de Santa Maria de Ripoll, CM, I (1927 [1926]), 23-96.
28. *L'emperador Lotari confirma les donacions fetes al monestir de Santa Maria de Ripoll (982)* [firmat: A. M. A.], *ibid.*, 326-330.
 29. *Crònica del Monasticon* [no firmat], *ibid.*, 341-356.
 30. *De Jerusalem a Jericó* [firmat: J. A.], Montserrat, 1928, 32 pàgs. i 15 il·lustr. (Publicacions "Bíblia de Montserrat", Sèrie B, núm. 1).
 31. *Hebron* [firmat: J. A.], Montserrat, 1928, 32 pàgs. i 20 il·lustr. (Publicacions "Bíblia de Montserrat", Sèrie B, núm. 2).
 32. *El Mont Nebó* [firmat: J. A.], Montserrat, 1928, 32 pàgs. i 21 il·lustr. (Publicacions "Bíblia de Montserrat", Sèrie B, núm. 3).
 33. *Bibliografia dels monjos de Montserrat (segle XVI)*, AM, VII (1928), 11-301.
 34. *Correspondència adreçada al cardenal dom Benet de Sala, monjo de Montserrat* [firmat: R. P. Arxiver del Monestir], *ibid.*, 309-365.
 35. *Crònica. III. Cultura: Arxiu* [no firmat], *ibid.*, 407.
 36. *Monjos de Montecassino a Montserrat*, dins *Casinensia*, I, Montecassino, 1929, pàgs. 209-216.
 37. *Textos catalans de la Regla de sant Benet*, CM, II (1929), 9-109.
 38. *La "Regula Sancti Benedicti" estampada a Montserrat al 1499* [firmat: R. P. Arxiver del Monestir], *ibid.*, 385-405.
 39. *Crònica del Monasticon* [no firmat], *ibid.*, 409-411.
 40. *Llibre d'amorettes, atribuït a un ermità de Montserrat del segle XIV*. [Introducció i edició modernitzada], Montserrat, 1930, 126 pàgs. (*Místics de Montserrat*, V).
 41. *Festes jubilaris 1031-1881-1931. I. Fonament històric*, Montserrat, 1930, 68 pàgs.
 42. *Fiestas jubilaes 1031-1881-1931. I. Fundamento histórico*. Traducido del catalán, Montserrat, 1931, 76 pàgs.
 43. *El llibre a Montserrat (del segle XI al segle XX)*, Montserrat, 1931, 48 pàgs.
 44. *El llibre a Montserrat (del segle XI al XX)*, dins *El Correo Catalán*, Barcelona, 20 novembre i 4 desembre 1931.

45. *Festes jubilars 1031-1881-1931. IX. Festa de la Cultura Montserratina*, Montserrat, 1931, pàgs. 7-12 [no firmat] i 19-60.
46. *L'abat Oliva, fundador de Montserrat (971[?]-1046)*. Assaig biogràfic, Montserrat, 1931, 364 pàgs. i un gravat fora text.
47. *Història de Montserrat*, Montserrat, 1931, IX-441 pàgs. i 32 làms.
48. *Historia de Montserrat*. Versión del catalán por D. Gerardo M. SALVANY, O.S.B., Montserrat, 1931, IX-462 pàgs. i 32 làms.
49. *Una mica d'història montserratina*, dins *El Matí*, Barcelona, 28 abril 1931, pàg. 7.
50. *Museu Bíblic de Montserrat* [no firmat], dins *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, Barcelona, VIII (1927-31 [1936]), 228-232.
51. *Museu de Prehistòria de Montserrat*, *ibid.*, 232-233.
52. *El viatge a Montserrat de R. Linzmeyer*, dins *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, Barcelona, XLII (1932), 19-21.
53. Recensió del vol. II dels *Studies of the Spanish Mystics*, per E. ALLISON PEERS (Londres 1930), a *La Paraula Cristiana*, XV (1932), 245-246.
54. *Bibliografia de la Regla benedictina [1489-1929]*, Montserrat, 1933, XVIII-666 pàgs. amb 188 gravats i dos fulls plegables.
55. *Montserrat* [Preàmbul de presentació del film-documental *Montserrat*], dins *Publi-Cinema*, Barcelona, núm. 8 (1934).
56. *Adrià VI i els consellers de Barcelona (1522)*, dins *Miscel·lània Finke* (= *Analecta Sacra Tarraconensia*, XI), Barcelona, 1935, pàgs. 235-249.
57. *Sant Ignasi a Montserrat*, Montserrat, 1935, 252 pàgs.
58. *La devoció de J. Sarret i Arbós a la Verge de Montserrat*, dins *Revista Il·lustrada Jorba*, Manresa, núm. 317 (febrer 1936).
59. *Pere Moragues, escultor i orfebre (segle XIV)*, dins *Homenatge a Antoni Rubió i Lluch*, III (= *Estudis Universitaris Catalans*, XXII), Barcelona, 1936, pàgs. 499-524 i 4 làms.
60. *La infanta Margarida a Montserrat*, dins *Claror*, Barcelona, II (1936), 67-68.
61. *Il mecenato della Biblioteca Vaticana*, dins *L'Avvenire d'Italia*, Roma, 2 juny 1942, pàg. 4.
62. *Pedro de Luna come teorico delle Biblioteche*, dins *L'Osservatore Romano*, Città del Vaticano, 22 novembre 1942, pàg. 3.

63. *La Biblioteca Apostolica Vaticana*, dins *Il Vaticano nel 1944*, [Città del Vaticano, 1944], pàgs. 175-180.
64. *Un problema modernissimo. Che cosa ne facciamo del libro?* [firmat: Bibliophilus], dins *L'Osservatore Romano*, 25 novembre 1945, pàg. 3.
65. *Història de Montserrat*. [Segona edició, amb un apèndix *Montserrat, 1931-1945*, per Romuald DÍAZ CARBONELL], Montserrat, 1935 [1945?], IX-328-X pàgs. i 44 làms.²
66. *Història de Montserrat*. [Tercera edició, amb apèndix de R. DÍAZ CARBONELL], Montserrat, 1945, IX-342 pàgs. i 44 làms.
67. *Història de Montserrat*. [Quarta edició, de bibliòfil; apèndix de R. DÍAZ CARBONELL], Montserrat, 1945, IX-378 pàgs., amb nombrosos gravats i 48 làms.
68. *Historia de Montserrat*. Versión del catalán por el P. Gerardo M.ª SALVANY. Segunda edición [castellana] cuidadosamente revisada, [amb apèndix de R. DÍAZ CARBONELL], Montserrat, 1946, IX-376 pàgs. i 44 làms.
69. *Historia de Montserrat*. [Tercera edició castellana, de bibliòfil, amb apèndix de R. DÍAZ CARBONELL]. Montserrat, 1946, IX-340 pàgs., amb gravats i 62 làms.
70. *Verso un mutamento radicale del libro*, dins *Ecclesia*, Città del Vaticano, febrer 1946, pàgs. 89-95.
71. *Il bibliotecario di Callisto III*, dins *Miscellanea Giovanni Mercati*, IV (= *Studi e Testi*, 124), Città del Vaticano, 1946, pàgs. 178-208.
72. *L'Abate Marcet*, dins *Ecclesia*, Città del Vaticano, gener 1947, pàgs. 70-74.
73. *Vitalitat perenne*, dins *Ariel*, Barcelona, núm. 9 (abril 1947), pàg. 13.
74. *Primi contatti della Biblioteca Vaticana con i libri a stampa*, dins *L'Osservatore Romano*, 15-16 desembre 1947, pàg. 4.
75. *Un incunabolo sconosciuto dello stampatore J. Luschner (Horae secundum Ord. S. Benedicti)*, dins *Miscellanea bibliografica in memoria di Don Tommaso Accurti* (= *Storia e Letteratura*, XV), Roma, 1947, pàgs. 29-37.

² Sobre la data d'aquesta edició i de la següent, vegeu *Studia monastica*, IX (1967), 198, n. 4.

76. *Intorno alla fine del bibliotecario apostolico Giovanni Lorenzi*, dins *Miscellanea Pio Paschini*, II (=Lateranum, n. s., XV), Roma, 1949, pàgs. 191-204.
77. *A cinque secoli dalla nascita della Vaticana*, dins *Ecclesia*, Città del Vaticano, febrer 1950, pàgs. 64-72.
78. *L'uso della fotografia nella Biblioteca Vaticana*, dins *Il libro e le biblioteche*. Atti del primo Congresso Bibliologico Franceseano Internazionale (20-27 febbraio 1949), Roma, 1950, pàgs. 415-428.
79. *Proposta del Rv.mo P. Albareda, O. S. B., per la graduazione delle feste su base teologica*, dins *Memoria sulla riforma liturgica. Suplemento I*, Città del Vaticano, 1950, pàgs. 4-8 (*S. Rituum Congregatio Sect., hist.*, núm. 75).
80. *Microfilm-Microscheda-Microlibro*. Conferenza tenuta alla RAI (Radio italiana) in onda per il III Programma, 12 giugno 1954, 10 pàgs. ciclostilades.
81. *Els escolans de Montserrat (dades històriques)*, dins *Germinabit*, Montserrat, gener, febrer, abril-maig 1954,
82. *Intervenció de l'abat Joan de Peralta i dels Reis Catòlics en la reforma de Montserrat (1479-1493)*, *AM*, VIII (1954-55), 5-90.
83. *Reproduction documentaire par la photographie et le microfilm pour la constitution de dépôts en cas de conflit armé*, dins *Congrès international des Bibliothèques et des Centres de Documentation*, Bruxelles, 11-18 septembre, La Haye, 1955, pàgs. 76-78.
84. *Noves dades sobre la família de l'abat Oliva*, dins *Collectanea E. Serra Buixó* (=Analecta Sacra Tarraconensia, XXVIII), Barcelona, 1955 [1956], pàgs. 341-353.
85. *Intorno alla scuola di orazione metodica stabilita a Monserrato dall'abate Garsias Jiménez de Cisneros (1493-1510)*, dins *Commentarii Ignatiani 1556-1956* (=Archivium Historicum Societatis Iesu, XXV), Roma, 1956, pàgs. 254-316.
86. *Montserrat i Catalunya*, dins *Germinabit*, abril-maig 1956, pàgs. 10-11.
87. *Sant Ignasi a Montserrat*, *ibid.*, juny-juliol 1956, pàgs. 8-9.
88. *Dalla meccanizzazione bibliografica all'automazione elettronica nell'analisi linguistica dei manoscritti del Mar Morto*, dins *L'Osservatore Romano*, 14 desembre 1956, pàg. 3.

89. *Settant'anni di lavoro di un grande erudito. Gli scritti del Cardinale Mercati*, *ibid.*, 22 settembre 1957, pàg. 3.
90. *Gli scritti del Cardinale Mercati*. Articolo apparso su "L'Osservatore Romano" preceduto da "Appunti biografici", [Città del Vaticano], 1957, 46 pàgs. i 1 fotografia.
91. *Il vescovo di Barcellona Pietro Garsias bibliotecario della Vaticana sotto Alessandro VI*, dins *Studi e ricerche nella Biblioteca e negli Archivi Vaticani in memoria del Cardinale Giovanni Mercati (1866-1957)* (= *La Bibliofilia*, LX, 1958), Firenze, 1959, pàgs. 1-18.
92. *Greetings of the Vatican Library to the American Philosophical Society on the occasion of the dedication of the Society's new Library, a Remarks Made at the Dinner at the Benjamin Franklin Hotel*, dins *Proceedings of the American Philosophical Society*, Philadelphia, CIV (1960), 364-367.
93. *The Preservation and Reproduction of the Manuscripts of the Vatican Library through the Centuries*, *ibid.*, 413-418.
94. *L'edició vaticana dels comentaris a l'"Almagest" de C. Ptolomeu*, dins *Miscel·lània Fontserè*, Barcelona, 1961, pàgs. 31-39 i 4 làms.
95. Paraules amb motiu de la lectura del decret de nomenament de cardenal, el 19 de març de 1962, publicades per P[ius] T[RAGAN], *Cerimònies de nomenament i d'investidura del cardenal Albareda*, dins *Serra d'Or*, abril 1962, pàgs. 13-14.
96. *Response*, dins *The Presentation of Didascaliae. Studies in honor of Anselm M. Albareda*, Roma, 1962, pàgs. 29-31.
97. *Bibbie manoscritte e Bibbie stampate nel Quattrocento della Antica Biblioteca di Monserrato. Note bibliografiche*, dins *Studi di Bibliografia e di Storia in onore di Tammaro de Marinis*, I, s. I., 1963, pàgs. 1-16.
98. *Lul·lisme a Montserrat al segle XVè. L'ermità Bernat Boïl*, dins *Estudios Lulianos*, Palma de Mallorca, IX (1965), 5-21.
99. Discurs inaugural — en llatí — del I Congrés Internacional de Lul·lisme, Formentor, 19 abril 1960 (en premsa a les Actes del Congrés).

II. PROLEGS

100. *Introducció als AM* [firmat: La Direcció], *AM*, I (1917 [1918], IX-XV.
101. *Introducció a CM* [firmat: La Direcció], *CM*, I (1927 [1926]), 11-19.
102. *Prefaci* [no firmat] a *La Bíblia*. Il·lustració pels monjos de Montserrat. XXXIII, I. *Gènesi*, per dom Bonaventura UBACH, Montserrat, 1929, pàgs. VII-XI.
103. *Avvertenza* [no firmat] a Ch. R. MOREY, *Gli oggetti di avorio e di osso del Museo Sacro Vaticano*, Città del Vaticano, 1936, pàgs. 3-4.
104. Pròleg, en italià, a Giovanni MERCATI, *Opere minori*, I, Città del Vaticano, 1937, pàgs. V-VIII (*Studi e Testi*, 76).
105. *Avvertimento* [no firmat] a *Pubblicazioni della Biblioteca Apostolica Vaticana*, Città del Vaticano, 1937, pàg. VII.
106. *Introduzione a Tavole e indici generali dei primi cento volumi di "Studi e Testi"*, Città del Vaticano, 1942, pàgs. VII-XXIII (*Studi e Testi*, 100).
107. Nota, en llatí [firmat: A. M. A.], als *Praemonenda* de Wolganus ALY, *Fragmentum Vaticanum "De eligendis magistratibus"*, e codice bis rescripto Vat. gr. 2306, Città del Vaticano, 1943, pàg. 12 (*Studi e Testi*, 104).
108. Advertència, en italià, a Roberto ALMAGIA, *Monumenta Cartografica Vaticana*. I. *Planisferi, carte nautiche e affini dal sec. XIV al XVII esistenti nella Biblioteca Vaticana*, Città del Vaticano, 1944, pàg. V.
109. *Introducció*, en italià, a *Biblioteche ospiti della Vaticana nella seconda guerra mondiale. Col catalogo dei cimeli esposti nel Salone Sistino*, Città del Vaticano, 1945, pàgs. 5-10.
110. *Introducció*, en anglès, a *Libraries guests of the Vaticana during the second world war. With the catalogue of the exhibition*, Città del Vaticano, 1945, pàgs. 5-10.
111. Pròleg, en italià, a *Miscellanea Giovanni Mercati*, I (= *Studi e Testi*, 121), Città del Vaticano, 1946, pàgs. IX-XV.
112. *Prefazione i Introduzione* [no firmat] a *I libri editi dalla Biblioteca Vaticana MDCCCLXXXV - MCMXXXXVII*, Città del Vaticano, 1947, pàgs. V-LII.

113. *Foreword a The books published by the Vatican Library*, Città del Vaticano, 1947, pàgs. V-LII.
114. Pròleg, en italià, i *Promotori e collaboratori* [no firmat], dins *Nel cinquantesimo di "Studi e Testi" 1900-1950*, [Città del Vaticano], 1950, pàgs. 5-16.
115. *Introduzione a Miniature del Rinascimento. Catalogo della mostra*, Città del Vaticano, 1950, pàgs. 5-20.
116. *Introduction a Miniatures de la Renaissance. Catalogue de l'exposition*, Città del Vaticano, 1950, pàgs. 5-22.
117. *Introduction a Miniatures of the Renaissance. Catalogue of the Exhibition*, Città del Vaticano, 1950, pàgs. 5-22.
118. *Einleitung a Renaissance Miniaturen. Katalog der Ausstellung*, Città del Vaticano, 1950, pàgs. 5-22.
119. *Introducción a Miniaturas del Renacimiento. Catálogo de la exposición*, Città del Vaticano, 1950, pàgs. 5-20.
120. Introducció [no firmat] a *I libri esposti nella Biblioteca Vaticana*, Città del Vaticano, 1952, pàgs. 5-10.
121. Introducció a Franz EHRLE i Hermann EGGER, *Piante e vedute di Roma e del Vaticano dal 1300 al 1676*. Illustrate da Amato Pietro FRUTAZ. *Tavole*, I, Città del Vaticano, 1956, pàgs. 7-8.
122. *Foreword a Ch. R. MOREY, The Gold-Glass Collection of the Vatican Library. With additional Catalogues of other Gold-Glass Collections*, Città del Vaticano, 1959, pàg. 7.
123. *Avvertenza* [no firmat] a *Riproduzioni in microfilm positivo di libri esauriti*. Listino di vendita, numero 3, Città del Vaticano, 1959.
124. *Proemi a Els evangelis il·lustrats per en Pere Pruna*. Text segons versió dels monjos de Montserrat, Barcelona [1961].
125. *Proemio a Los evangelios ilustrados por Pedro Pruna*. Texto según la obra *Las buenas noticias del reino de Dios...*, Barcelona [1961].
126. *Foreword a Oliver L. KAPSNER, O.S.B., A Benedictine Bibliography*, I. Second Edition, St. John's Abbey Press, 1962, pàg. 10.

JOSEP MASSOT I MUNTANER, O. S. B.